

Araştırma Makalesi / Research Article

Çağdaş Sanatta Göçe Dair Temsiller

*Representations of Migration in Contemporary Art*Pınar URTEKİN ALPSOY¹ & Bülent SALDERAY²DOI : [10.63556/ankad.v10i3.455](https://doi.org/10.63556/ankad.v10i3.455)

Geliş/Received: 25/02/2026

Kabul/Accepted: 13/05/2026

Öz

Bu araştırma, çağdaş sanatta göçe dair temsillerin neler olduğunun belirlenmesini amaçlamaktadır. Bu doğrultuda; sanatçıların eser üretim süreçlerinde göç tecrübesinin yeri, göçmen ve göçmen olmayan sanatçıların göç fenomenine yaklaşımları (benzerlikler ve farklılıklar), sanatsal çalışmalarda göçün birey-grup ve toplumsal yapı üzerindeki yansımalarının ele alınışı, göçün psikolojik yansımalarının sanatsal temsili ve göç olgusunun temsilinde kullanılan kavramsal ve görsel öğelerin neler olduğu ele alınarak değerlendirilmiştir. Araştırma nitel araştırmalar arasında yer alan betimsel bir çalışmadır. Araştırma verilerinin değerlendirilmesinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Bu kapsamda alan yazın taraması yapılmış, sonrasında göç hareketliliğine eserlerinde yer veren Tammam Azzam, Ai Weiwei, Bruno Catalano, Temür Köran, Şükran Moral ve Kezban Arca Batıbeki'nin altı eseri içerik ve görsel öğeler bakımından analiz edilmiştir. Sanatçıların eser üretim sürecindeki teknikleri, kullandıkları malzemeler, simgeler ve konuyu anlatış biçimleri göç olgusuyla alakalı bir yapıda değerlendirilmiştir. Araştırma bulgularından hareketle; çağdaş sanatta göç sürecinin, iç çatışma, savaş, travma, aidiyet kaybı, ötekileştirme, zorunlu yerinden edilme, tüm olumsuzluklara karşın varlığını sürdüren umut vb. temaların sıklıkla ele alındığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca göçmen olmayan sanatçıların eserlerinde bu zorlu yolculuk genel olarak küresel bir insani problem olarak, göçmen olan sanatçıların yapıtlarında ise kişisel tecrübe ve tanıklık şeklinde ön plana çıktığı sonucuna varılmıştır. Bunun yanı sıra ele alınan eserlerde resim, heykel, video, enstalasyon, dijital müdahale, kolaj vb. sanat alanı ve tekniklerinin göçe dair unsurları izleyiciye sunmada etkili bir şekilde kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca; çağdaş sanatın göç vakasını estetik bir sorun olmanın yanı sıra toplumsal farkındalığı ortaya koyan ve eleştirel söylem üreten bir alan olarak ele aldığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Çağdaş Sanat, Temsil, Görsel.

Abstract

This study aims to identify representations of migration in contemporary art. In this regard, it examines the role of migration experiences in artists' creative processes, the approaches of migrant and non-migrant artists to the phenomenon of migration (similarities and differences), how the reflections of migration on the individual, group, and social structures are addressed in artistic works, the artistic representation of the psychological reflections of migration, and the conceptual and visual elements used in the representation of the migration phenomenon have been examined and evaluated. This study is a descriptive study within the realm of qualitative research. A descriptive analysis method was used to evaluate the research data. Within this framework, a literature review was conducted, followed by an analysis of six works by Tammam Azzam, Ai Weiwei, Bruno Catalano, Temür Köran,

¹ Sorumlu Yazar/Corresponding Author, Sanatta Yeterlik Öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara, Türkiye. alpsoypinar@gmail.com.

²Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Ankara, Türkiye. bsalderay@gmail.com

Önerilen Atıf/Suggestion Citation

Urtekin Alpsoy, P. & Salderay, B. (2026). Çağdaş Sanatta Göçe Dair Temsiller. *Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 10(3), 1592-1608.

Şükran Moral, and Kezban Arca Batıbeki—all of whom address migration in their works—in terms of content and visual elements. The artists' techniques in the production process, the materials they used, their symbols, and the ways they conveyed the subject were evaluated within a framework related to the phenomenon of migration. Based on the findings of the research, it has been concluded that contemporary art frequently addresses themes such as the migration process, internal conflict, war, trauma, loss of belonging, othering, forced displacement, and hope—which persists despite all these adversities. It was also concluded that, in the works of non-migrant artists, this arduous journey generally comes to the fore as a global humanitarian issue, whereas in the works of migrant artists, it is presented as a personal experience and testimony. In addition, it was concluded that the works examined effectively utilize various art forms and techniques—such as painting, sculpture, video, installation, digital intervention, and collage—to present elements related to migration to the audience. Furthermore, it has been concluded that contemporary art approaches the issue of migration not only as an aesthetic concern but also as a field that fosters social awareness and generates critical discourse.

Keywords: Migration, Contemporary Art, Representation, Visual.

1. GİRİŞ

Türk Dil Kurumu (TDK) Sözlüğü'ne (2025) göre; “Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi; taşınma, hicret, muhaceret” (TDK Sözlük, 2025) anlamına gelen göç hareketliliği insanlık tarihinin ilk dönemlerinden itibaren var olmakla birlikte, Birinci ve İkinci Dünya Savaşları'ndan sonra artış göstermiş, 20. Yüzyılın son dönemlerinden itibaren yoğunlaşarak ülkeleri etkileyen bir olgu haline geldiği düşünülebilir.

Göç kavramı, insanların yaşadıkları yerden zorunlu veya gönüllü olarak farklı bir yere kalıcı ya da belirli bir süreyi kapsayacak şekilde hareket etmesi olarak tanımlanmaktadır. Göç, kişinin yaşadığı şehirden farklı bir şehre olabildiği gibi yaşadığı ülkeden başka ülkeye yönelik de gerçekleşebilmektedir. Bundan dolayı göç olgusunun ortaya çıkmasını sağlayan nedenler önem arz etmektedir. Göç hareketliliği, gönüllü ve zorunlu olarak ikiye ayrılmaktadır. Gönüllü göç, bireylerin mevcut hayatlarından daha iyi bir yaşama ulaşma, daha iyi bir iş bulma ya da eğitim alma vb. nedenlerden dolayı kendi iradeleriyle yaşadıkları şehir veya ülkeden hukuki yollarla ayrılmayı içermektedir. Zorunlu göç ise politik, inanç, iktisadi, iç çatışma, terör, savaş vb. etmenlerden dolayı şehir veya ülkeyi temelli ya da belirli süre için hukuki olmayan bir şekilde terk etmeyi ifade etmektedir (Atan, 2019; Güllüoğlu, 2012; Koçak ve Terzi, 2012; Tekeli ve Erder, 1978).

Göç olgusu, başlangıçta fiziki alan değişikliği olarak değerlendirilmekle beraber, sebep ve neticeleri itibarıyla toplulukların, grupların ve insanların hayatında önemli etkilere de kaynaklık etmektedir. Başka bir ifadeyle, toplumsal düzenin siyasi, askeri, iktisadi, eğitim, sağlık, kültür, vb. örgüsünde ve bu örgüler içerisindeki bağlantısallıkla meydana gelen değişimlerle birlikte kendini gösteren göç hareketliliği, bu yapılarda değişimlere de neden olabilmektedir (Göktürk ve Kaygalak, 1999; Mardani ve Armani, 2021).

Bundan dolayı sosyolojik yönü itibarıyla göç hareketliliği, yalnızca bulunulan yerin değiştirilmesi ile sınırlı olmamakta, göç hareketliliğine katılan kişilerle göçe maruz kalan yerde yaşayanlar arasındaki iktisadi, politik, kültürel vb. etkileşimlere de kaynaklık etmekte (Aydin ve Şahin, 2018), bunun yanı sıra göç eden kişilerin göç edilen yerde ikamet edilecek konut bulma, iş edinme, sağlık ve eğitim hizmeti alma vb. hususlarda yoksunluğa ve eşitsizliğe maruz bırakabilmektedir (Lecaj, 2019: 50).

21. Yüzyılın hemen öncesinde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin yıkılması, Batı ve Doğu Avrupa ülkelerindeki hareketlilikler, Afrika kıtasında meydana gelen iç karışıklıklar ve savaşlar, sonrasında ise Arap Baharı ile 2011 yılından itibaren Orta Doğu ülkelerinde etkisini gösteren çatışmalar, başta Türkiye ve Avrupa Birliği üyesi ülkeler olmak üzere birçok ülkeye göç sorununu yoğun bir şekilde yaşatmaya başlamış, liberal ekonomide yaşanan değişim de bu problemde etkili olmuştur (Ünal, 2014, 67).

Son yüzyılda yoğunluğu daha da artan ve “göçler çağı” olarak tanımlanan bu yer değiştirme sürecine (Castles & Miller, 2008, 7) katılanları ifade etmek için farklı tanımlamalara başvurulmuştur. Bu kavramlardan bir olan göçmen kavramı, TDK Sözlüğüne göre, “Kendi ülkesinden ayrılarak yerleşmek için başka ülkeye giden kimse, aile veya topluluklar” (TDK Sözlük, 2025) olarak tanımlanmaktadır. Bir diğer betimlemede ise göçmen, yaşadığı ülkedeki bir yerden başka bir yere veya barınmak ya da iş

bulmak için memleketinden uzaklaşarak farklı bir ülkeye gitmek durumunda olanları ifade etmektedir (Deniz, 2009, 6).

Göç etmek durumunda kalan insanlar için kullanılan bir diğer ifade olan mülteci kavramı 1950 tarih 428 (5) sayılı BM Genel Kurul kararı ile Ofis Tüzüğü'ne göre, "İrki, dini, milliyeti ya da siyasi görüşü nedeniyle, zulüm görmekten haklı sebeplerle korkan, vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin korumasından yararlanamayan veya yararlanmak istemeyen kişiler" şeklinde açıklanmaktadır (Altınışik ve Yıldırım, 2002, 7). Sığınmacı kavramı ise, dini inancı, aidiyeti, siyasi görüşü, uyruğu gibi nedenlerden kaynaklı olarak tahkikat geçireceği düşüncesiyle memleketinden ayrılmak durumunda olan, devletin güvenlik kalkanından yoksun kalan ya da güvenlik tedbirlerini istemediği için farklı bir ülkeye sığınmış bulunan ve hedef ülkeden mültecilik talebinden bulunan kişiler için kullanılmaktadır (Doğan, 2008, 108).

Mülteci ile sığınmacı kavramları, insanların bireysel emniyet, yaşam ve özgürlüklerinin herhangi bir gerekçeyle tehlike altında kalmasından dolayı bulundukları yerden başka bir yere gitmeye mecbur kalmaları ya da hissetmeleri bakımından benzerlik arz etmektedir. Ancak bu iki kavram arasında önemli bir fark bulunmaktadır. Sığınmacı ifadesi, mültecilik statüsü edinmek için göç edilen devlete yasal yollarla müracaat eden birey için kullanılmaktadır. Kişi, başvurusu kabul edildiğinde ise mülteci olma vasfı kazanmaktadır (Özcan, 2005; Urk, 2010).

Göçü deneyimleyen kişilerin, göçmen, mülteci veya sığınmacı olarak nitelendirildiği bu hareketliliğin günümüzdeki yansımalarına bakıldığında globalleşme birçok alanda olduğu gibi göç konusunda da etkisini göstermekte; göçe kaynaklık eden sorunların ortaya çıkması, göç yolculuğu hakkında karar verme, sonraki yaşamın sürdürüleceği ülkenin belirlenmesi, göç sonrasındaki yaşama dair tercihler vb. konularda da belirleyici olmaktadır (Çağlayan, 2006, 88).

Göç, kültürel, siyasi, dini, toplumsal, iktisadi vb. alanları pozitif ya da negatif yönde etkilediği gibi sanat alanı içinde önem arz etmektedir. Göçün yansımalarından etkilenen sanatçılar, göç hareketliliği sürecinde ve sonrasında yaşanan olumlu ve olumsuz yansımalar, farklı bir ülkede yeni bir yaşama başlama mücadelesi, göç eden ile göçe maruz kalanlar arasında yaşanan çatışmalar, ekonomik problemler, ötekileşme vb. konuları eserlerine yansıtmaktadır (Çeber, 2018, 108).

1.1. Sanat ve Göç Olgusu İlişkisi

Yaşadığı çağın birer duyarlı tanığı olarak nitelendirilen sanatçılar, 20. ve 21. Yüzyılın en önemli sosyal problemleri arasında yer alan göç sorununa da duyarsız kalmamaktadırlar. Daha açık bir ifade ile göç sürecini tecrübe eden sanatçılar, yaşadıklarını yaptıkları sanat eserlerine yansıtırken, göç etme sürecini yaşamamış olanlar ise bu olguya dair hissiyatlarını eserlerinde ön plana çıkarmaya çalışmaktadırlar (Arslan ve Cantürk, 2022; Derrida, 2020).

Sanatçı, toplum yaşamında meydana gelen olumlu ya da olumsuz olaylara karşı gösterdiği duyarlılıkla yaşanan gelişmelerin insanlar üzerindeki izlerini gözlemleyerek, eserlerinde mensubu olduğu toplumların veya farklı toplumların hali hazırdaki durumunu yansıtmaya çalışabilir. Ekonomik kriz, iç karışıklık, bunalım, doğa olayları ve afetler, savaş, şiddet, toplumsal ayrışma, göç vb. toplumun bir kısmını ya da büyük bölümünü etkisi altına alan ve toplumsal hafızada derin izler bırakma niteliğinde olan konular, sanatçıya esin kaynağı olabilir. Sanatçının olayları farklı bakış açısıyla değerlendirebilme yeteneğinden dolayı, benzer olayları çok yönlü bakış açısıyla sanat çalışmasına yansıtılabilmektedir. Böylelikle sanat çalışmasına bakan kişi/izleyicinin, sanatçının çok yönlü bakış açısını yansıtan eserle, doğrudan veya dolaylı olarak etkileşime geçebileceği bir duygu bağı kurabildiği düşünülebilir.

Sanatsal çalışmalarında toplumsal yapıdan yararlanan ve sosyal dokudaki gelişim ve değişimleri hissederek sanatçı, yaşadığı dönemdeki olaylara duyarlı bir şekilde yaklaşmaktadır. Toplumdaki gelişmelerin etkisini ürettiği eserlerinde yer veren sanatçı, böylelikle yaşadığı dönemin özelliklerini adeta bir ayna gibi yansıtmaktadır (Çelebi, 2020; Küçükşen Öner, 2016). Sanat çalışmasının bir parçası olan, eserin ortaya çıkmasına katkı sunan sanatçının kendisi de sosyal yapıda yer alan bir varlık olduğundan dolayı üreteceği sanatsal yapıt da hem içerisinde yaşadığı toplumun hem de tüm insanlığın ürünü kabul edilmektedir (Adam, 2015; Demos, 2013).

İnsan imgelemesi, yeteneği ve üretkenliğinin uygulaması olarak tanımlanan sanatsal eserler ile bireylere, gruplara ve toplumlara bakış açısı kazandırarak yeni sanatsal üretimlerin zeminin hazırlayan sanatçı,

böylelikle geçmişin birikimi ve yaşadığı asrın etkisiyle insanlık alemine yeni erdemler sunarak geleceği de şekillendirebilmektedir. Sanat aracılığıyla kültürler arası yaşanan geçişkenlik, toplumların birbirinden etkilenmesine ve gelişmesine yardımcı olabilmektedir. Buna karşın, sanat ile toplumsal yapı arasındaki etkileşime yönelik çalışmalar aynı zamanda güçlükleri de bünyesinde barındırmaktadır. Savaşlar, doğal afetler, devletlerin maruz kaldığı yıkımlar vb. olaylardan kaynaklı şiddetli etkiler, sanat tarihinde ve sanat yapıtlarında daha fazla kendini göstermektedir (Başar, 2006, 12). Bazen, sanatın anlam arayışı olumsuz olaylarla ters düşmekle birlikte sanatçı içerisinde yer aldığı toplumsal yapının günlük yaşam akışında olup bitenlere karşı duyarsız kalamamaktadır (Arslan ve Kotan, 2021, 76).

Toplumsal yapıda meydana gelen olaylar, sanatçının ruh alemine etki edebilir. Özellikle son yıllarda savaşlar, iç karışıklıklar, kıtlıklar, inanç ya da aidiyet baskısı sorunları gibi etkisi her geçen gün artan göç hareketliliği de sanatçıların eserlerini oluşturma sürecine katkı sağlayabiliyor. Sanatçıların varlığını duyumsadığı toplumsal vakalar, sanat yapıtına yansıtılması, farklı sanat alanlarının ortaya çıkması ve güncel çalışmaların oluşturulması sürecinde esin kaynağı olabileceği düşünülebilir.

Son yıllarda etkisi her geçen gün artan göç hareketliliğinin insanlarda oluşturduğu sosyo-psikolojik yansımalar, görsel unsurların ön plana çıktığı sanatsal alanda önemli bir yer tutmaktadır. Bu bağlamda, dünyada ve Türkiye’de göçmen olan ya da göçmen olmayan birçok sanatçı, yapıtlarında göç vakasını bireysel tecrübelerinden veya kendi bakış açılarından yansıtmak suretiyle evrensel bir sorunu daha da görünür hale getirmektedir (Karaçalı, 2016, 224).

Göç olgusuna dair temsilin sanatsal faaliyetlerde artış göstermesine karşın, alan yazınında bu olgunun genel olarak siyasi, iktisadi, sosyolojik vb. boyutlarıyla irdelenmekle birlikte sanat alanındaki üretimlerin yansımalarının daha çok tasvir edici ve bütünlük oluşturmadığı görülebilir. Halihazırda var olan araştırmalar, göç konusuna yer veren sanatçıları genel olarak göç hareketliliğini tecrübe etmiş olma haline göre sınıflandırdığı, buna karşın göçmen olan ve olmayan sanatçıların yapıtlarındaki perspektif farklılıklarının derinlikli bir şekilde değerlendirilmediği söylenebilir.

Sanatsal çalışmaların sosyal olayları aydınlatma ve anlaşılır kılma işlevi sıklıkla vurgulanmakla birlikte, göç olgusunun sosyal ve psikolojik yansımalarının sanatsal üslup ve görsel anlatım aracılığıyla nasıl görünür kılındığına ilişkin çözümlemelerin sınırlı kaldığı dile getirilebilir. Türkiye ve diğer ülkelerde göç temalı sanat üretimleri bulunmasına rağmen, bu çalışmaların kimlik, kültürlerarası etkileşim, sosyal bellek ve mensubiyet gibi kavramlarla ilişkisi birçok araştırmada ikincil düzeyde ele alınmaktadır. Bu bağlamda, sanatçıların kişisel duyarlılıkları ile içinde bulundukları toplumsal yapının göç deneyimi üzerinden çağdaş sanat anlatı biçimlerine nasıl dönüştüğünün alan yazınında yeterince kapsamlı biçimde incelenmediği de anlaşılmaktadır.

Aynı zamanda artan global ve mahalli göç sürecinin sanatçıların çağdaş sanat yapıtlarında nasıl aksettirildiği, göç tecrübesi olmayan ve olan sanatçıların bu olguyu hangi çağdaş görsel anlatım şekilleri, görüşler ve toplumsal anlam tabakaları üzerinden ele aldıklarının araştırılması gerektiği de gözlemlenmektedir. Belirtilen bu ihtiyaçlar ve gereksinimlerden hareketle; çağdaş sanatta göçe dair temsiller nelerdir? sorusu araştırmanın temel problemini oluşturmuş ve araştırma bu temel problem çerçevesinde irdelenerek değerlendirilmiştir.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Bu çalışma, nitel araştırmalar arasında yer alan betimsel bir çalışmadır. Nitel araştırmalar, toplumsal vakaların ve bireylerin yaşam sürecinde edindikleri deneyimlerin kendi şartları içerisinde farklı yönleriyle ele alınmasını ve değerlendirilmesini amaç edinen bir araştırma yöntemidir. Bu yaklaşımda araştırmanın ana amacı, insanların karşılaştıkları olaylarla alakalı tecrübeleri nasıl değerlendirdiklerini saptamak ve ele alınan hususların çok yönlü yapısını ortaya koymaktır. Nitel araştırmalar, doküman incelemesi, gözlem, görsel materyaller ve görüşme gibi farklı data kaynaklarından faydalanarak çalışma konusunu geniş çaplı bir şekilde çözümlemeyi amaçlamaktadır. Nitel araştırma bu yönüyle, bilhassa toplumsal ve kültürel vakaların ifadelendirilmesinde bağlam temelli ve değerlendirci bir araştırma yaklaşımı olarak yorumlanmaktadır (Creswell & Creswell, 2018; Denzin & Lincoln, 2018; Yıldırım & Şimşek, 2021).

Betimsel araştırma, ele alınan bir sorun veya vakanın hali hazırdaki niteliklerini açıklamayı ve düzenli bir şekilde betimlemeyi hedefleyen araştırma biçimlerinden biridir. Bu araştırma yaklaşımında, bir vakaya müdahil olma veya değiştirme girişiminde bulunmaktan ziyade var olan durumun mevcut şekliyle yansıtılması ve açıklanması amaçlanmaktadır. Betimsel araştırmalar, inceleme konusuyla alakalı durumu saptamayı ve bu durumun değişik yönlerini çözümlemeyi öncelemektedir (Karasar, 2016; Creswell & Creswell, 2018). Nitel araştırmalarda betimsel çalışmalar, bilhassa toplumsal ve kültürel olayları değerlendirmek amacıyla kullanılmaktadır. Bu tarz çalışmalarda bilim insanı, ulaşılan dataları belli ana konular kapsamında hazırlayarak ele alanın fenomenin esas niteliklerini ve anlam bağlantılarını aktarmayı amaçlamaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2021).

Bu araştırmada, veri toplama tekniği olarak doküman incelemesi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, çalışma konusuyla alakalı yazılı ve görsel öğelerin sistemli bir şekilde çözümlenmesini kapsayan bir araştırma tekniğidir (Bowen, 2009).

Bu bağlamda, çağdaş sanatta göç olgusunun temsiliyle alakalı literatür incelenmiş, sonrasında göç temasıyla ilgili üzerine eser üreten sanatçıların resimleri, görsel ve içeriksel bakımdan yorumlanmıştır. Çalışmada sanat eserleri, sanatçıların göçe dair tecrübeleri, yararlanılan sanatsal yöntemler, görsel simgeler ve tematik anlatım şekilleri bakımından incelenmiştir.

2.2. Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubu, çağdaş sanatta göç olgusunu irdeleyen sanatçılara ait seçilen resimlerden oluşmaktadır. Bu kapsamda Ai Weiwei'nin (1957-...) Yolculuk Yasası, Bruno Catalano'nun (1960-...) Gezinler, Tammam Azzam'ın (1980-...) Özgürlük Graffiti ile Kezban Arca Batıbeki'nin (1956-...) Gece, Temür Köran'ın (1960-...) Göç ve Şükran Moral'ın (1962-...) Çaresizlik, isimli, göç olgusuna yer veren 6 eseri incelenmiştir. Ele alınan eserler, göç konusunu işlemeleri ve çağdaş sanat alanında bu temanın nasıl temsil edildiğini ortaya koymalarından dolayı amaçlı örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Bu eserler sanatçıların göç tecrübeleri, yararlanılan sanatsal yöntemler, görsel simgeler ve tematik anlatım biçimleri bakımından yorumlanmış ve elde edilen bulgular betimsel analiz yöntemi kapsamında değerlendirilmiştir.

2.3. Verilerin Analizi

Elde edilen bulguların çözümlenmesinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analiz, elde edilen bulguların daha önce tespit edilen temalar kapsamında hazırlanması, özetinin oluşturulması ve değerlendirilmesi aşamalarını içeren bir analiz tekniğidir. Araştırmacı bu yöntemde, irdelenen olgularla alakalı doneleri sistemli bir şekilde tasnif ederek, insanlara anlaşılır bir şekilde aktarmayı amaçlamaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2021; Creswell, 2014).

Bu kapsamda, çalışmada ele alınan sanat eserleri, göç olgusunun sanatsal temsili bağlamında sanatçı tecrübesi, yararlanılan görsel anlatım biçimleri, sembolik öğeler ve tematik içerik bakımından yorumlanmıştır.

2.4. Etik Kurul Onayı

Bu araştırmanın kavramsal çerçevesinin hazırlanması, veri toplama araçlarının uygulanması, verilerin toplanması, verilerin analizi ve yorumlanması aşamalarının tamamında etik kurallara uygun hareket edilmiştir. Karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde ANKAD Yayın Kurulu'nun hiçbir sorumluluğu bulunmamaktadır. Tüm sorumluluk yazarlara aittir. Bu çalışmanın ANKAD dışında herhangi bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiş olduğunu taahhüt ederim. Yapılan bu çalışmada "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbirisi gerçekleştirilmemiştir.

3. BULGULAR

Araştırma kapsamında elde edilen bulgular: "(1.) sanatçıların eser üretim süreçlerinde göç tecrübesinin yeri, (2.) göçmen ve göçmen olmayan sanatçıların göç fenomenine yaklaşımları: benzerlikler ve farklılıklar, (3.) sanatsal çalışmalarda göçün birey, grup ve toplumsal yapı üzerindeki yansımalarının ele alınışı, (4.) göçün psikolojik yansımalarının sanatsal temsili ve (5.) göç olgusunun temsiliinde kullanılan kavramsal ve görsel öğeler" olmak üzere beş ana başlık altında ele alınarak değerlendirilmiştir.

3.1. Sanatçıların Eser Üretim Süreçlerinde Göç Tecrübesinin Yeri

Bu başlık altında, göç tecrübesinin sanatçıların üretim uygulamalarını dolaylı veya direkt bir şekilde belirlediği çalışmalar yer almaktadır. Ele alınan yapıtlar, göçe dair deneyimlerin sanatçıların eser üretim aşamalarında tematik bir öge olmanın yanı sıra sanatsal uygulamaları belirleyen temel bir tecrübe olarak görev üstlendiğini ortaya koymaktadır. Göç yolculuğunu yaşayan sanatçılarda üretim süreci, doğup büyüdüğü evden ayrılış, kişisel hatıralar ve kimlik tartışması etrafında kendini göstermekte, sanatçı, aktif bir anlatıcı olarak tecrübelerini görsel dile dönüştürmektedir.

Bu sanatçılardan biri olan Tammam Azzam (1980-...), Suriye Arap Cumhuriyeti'nde 2011 yılında iç karışıklık olarak başlayan ve kısa bir süre sonra iç savaşa dönüşen olayları yaşayan birisi olarak doğup büyüdüğü ülkesinden ayrılmak zorunda kalan ve göçü bizzat tecrübe etmiş bir sanatçıdır.

Görsel 1. Gustav Klimt, Öpücük, 1908, T.Ü.Y.B. ışık kutusu, 75x75 cm.

Görsel 2. Tammam Azzam, Özgürlük Graffiti, 2013, 20x30 cm.

Savaş öncesi ülkesinde ressam olarak eserler üreden Azzam, buradan ayrıldıktan sonra yerleştiği Dubai'de grafik sanatıyla ilgilenmeye başlamıştır. Ülkesinde meydana gelen savaşa bağlı yıkımın yansımalarını ortaya koymak isteyen sanatçı, bombalarla tahrip edilen binaların görüntülerinin üzerine Batılı sanatçıların çalışmalarını ekleyen kompozisyonlar oluşturmuştur. Eser üretim sürecini; “Bir sanatçı olarak yapabileceğim tek şey, tanık olduklarımla ilgili olarak düşündürücü ve etkileyici imgeler yaratmaya çalışmak ve böylece dünyaya durumu daha iyi anlamaları için yardımcı olmaktır.” (Davis, 2016, 12. Paragraf) şeklinde özetleyen sanatçının Suriye Müzesi serisinde yer alan Özgürlük Graffiti (Freedom Graffiti) yapıtı ise Avusturyalı sanatçı Gustav Klimt'in Öpücük eserine ev sahipliği yapan yıkık bir binayı göstermektedir. Resimde Klimt'in eserinden alınan figürler, yaşanan iç savaşta büyük tahribat gören bir binanın cephesine dijital kolaj tekniğiyle yerleştirilmiştir. Çalışmanın arka planında bulunan kurşun izleri, parçalanmış haldeki mimari yapı ve yıkıntıya uğramış duvarlar, savaşların meydana getirdiği yıkımı görünür hale getirmekte, ön planda bulunan Klimt figürleri ise sevgi, bağlılık ve yakınlığı temsil etmektedir. Arka plandaki tahribat ve ön plandaki duygu yoğunluğu arasındaki tezatlık, iç karışıklık veya savaşların insanların ve toplumların hayatındaki olumsuz yansımalarına dikkat çeken kuvvetli bir sembolik anlatım oluşturmaktadır. Klimt'in altın tonlarına yoğunluklu bir şekilde yer verdiği eserindeki figürlerin yer yer yıkımların olduğu bir binanın üzerinde kullanılması, sanatsal faaliyetlerin estetik ve tarihsel değerleri ile çağdaş politik hakikat arasında dikkat çeken bir bağlantı kurmaktadır. Bu kapsamda eser, savaşın ortaya çıkardığı fiziksel felaketle birlikte savaşın can yakıcı ortamında bile var olmaya devam eden insani hasletleri ve ümitvar olma çabasını görünür hale getiren bir sanat uygulaması olarak yorumlanabilir.

Sanatçı, savaşın karanlık yüzünü yansıtmaya çalıştığı eserini, “Onu bir aşk ikonu olarak seçtim, bu duvarın arkasındaki aşk hikâyelerini aramanın bir yolu, savaş makinesiyle tamamen silinmişti. Suriye'de

bir zamanlar pencere ve kapılara sahip olan bu mekânlar, arkasındaki binlerce hikâyeye şahit olmalı. Şimdi ise bunlar, sadece boşluklar.” (Günaydın, 2020, 3. Paragraf) ifadeleri ile açıklamaktadır.

Görsel 5. Temür Köran, Göç, 2015, T.Ü.Y.B. 150x410 cm

Pitoresk bir sanatsal tarzla hakikati eserlerinde tekrardan oluşturan Türk sanatçı Temür Köran (1960-...), yapıtlarıyla sanatseverlerin imgelemini harekete geçirmektedir. Çalışmalarında ön plana çıkan figürleri derinlikli bir bakış açısıyla ve sembolik manalar atfederek yenileyen sanatçı, eserlerini meydana gelen yeni anlamlarıyla ortaya koymaktadır (Ersoy, 2004, 336). Eserlerinde renk kullanımındaki cesaretiyle öne çıkan sanatçının yapıtlarında etkin üretkenlik ve desen bütünleşmesiyle meydana gelen ahenk, figüratif sanatın kendine has özellikleri olarak dikkat çekmektedir (Kazanç, 2020).

21. Yüzyılın ilk dönemin ilk çeyreğinde Arap Baharı ile ortaya çıkan iç savaşlar sonucu artış gösteren ve global bir probleme dönüşen göç sorununa eserlerinde yer veren sanatçı, göç eden insanların yaşadığı acıya biçimleri mübalağalı bir şekilde kullanarak dikkat çekmiş, figür resminde insan, cisim vb. hususları resmederken derinlik etkisi meydana getirmek için yaygın bir şekilde kullanılan çizim tekniği olan rakursi denemelerinden yararlanmışır (Üner, 2018, 20).

Köran'ın Türkiye'nin güney sınır komşusu Suriye'deki olaylar sonrası içten etkilendiği durumu ele aldığı Göç (Görsel 5) isimli çalışmasında, başta çocuk ve kadınlar olmak üzere milyonlarca insanın yaşadığı dram yansıtılmaya çalışılmıştır (Güngör, 2020, 1618). Sanatçı, görsel unsurların yorumlanmasında başvurduğu hareketliliği geleneksel stiliyle bütünleştirdiği yapıtında bireyi odak noktası haline getirmektedir. Bunun yanı sıra kadınları ön plana çıkararak evrensel bir sorun haline gelen göç olgusunun kadınlar üzerindeki yansımalarını da göstermeye çalışmaktadır. Bu da sanat yapıtında göç etmek durumunda kalan kadınların maruz kaldığı fiziksel ve duygusal güçlüklerle ışık tutmaktadır.

3.2. Göçmen ve Göçmen Olmayan Sanatçıların Göç Fenomenine Yaklaşımları: Benzerlikler ve Farklılıklar

Sanatçıların göçle kurdukları subjektif veya gözlemci etkileşim bağlamında elde edilen bulgular, göçmen olmayan ve göçmen olan sanatçıların göç fenomenini ele alış biçimlerinde soyut ve anlatsal düzeyde belirgin farklılıklar olduğunu göstermektedir. Göçmen sanatçılar, bu süreci genel olarak kişisel deneyim, kalıcı olmama ve köklerinden uzaklaşma ekseninde ele almakta, çalışmalarında içsel ve tecrübe kaynaklı bir ifadelendirme geliştirmektedir. Bu bakış açısı, göçün kişisel varoluş üzerindeki dönüştürücü neticelerini görünür hale getirmektedir.

Görsel 3. Ai Weiwei, Yolculuk yasası, 2017

Çinli sanatçı ve aktivist Ai Weiwei (1957-...), Çin'in kuzeyindeki çalışma kampında bir süre sürgünde bulunan ailesiyle yaşaması ve sonrasında yurt dışına çıkmasından dolayı göç hareketliliğini tecrübe etmiş bir sanatçıdır. "Gençliğimden beri toplumdan insanlık dışı muamele gördüm. Sonsuz adaletsizlik gibi hissettiren bir deneyim yaşadığımı hatırlıyorum. Bu gibi durumlarda saklanacak bir yer ve kaçmanın bir yolu yoktur. Hayatınızın bir duvara karşı olduğunu veya hayatın kendisinin tamamen sönmenin eşliğinde, sönen bir ışık olduğunu hissediyorsunuz" sözleri ile (Weiwei, 2018) maruz kaldığı baskıyı ve hissettiği hüznü ortaya koyan sanatçı, heykel, enstalasyon, fotoğraf, heykel ve performans sanatı vasıtasıyla göç olgusunun toplumsal psikolojik yönüne sanatsal çalışmalarında yer vermiştir.

Son yıllarda farklı nedenlerle ortaya çıkan göç olgusu ve buna bağlı olarak göçmen veya mülteci problemlerini öne çıkaran (Avcı ve Uslu, 2019; Seyithan, 2017), ziyaret ettiği mülteci kamplarında yaşayanlarla alakalı yapıtlara ağırlık veren sanatçının Avustralya'nın Sidney şehrindeki bienalde yer alan Yolculuk Yasası isimli (Görsel 3) enstalasyon yapıtıyla mesajını insanlara doğrudan duyurmaya ve bu insanların yaşadıklarına dikkat çekmeye çalışmıştır. Altmış metre uzunluğa sahip bir botta kendi tasarımı olan ve yüzleri var olmayan 258 göç eden kişiyi, sergi salonunun tavanından aşağıya zincirle sarkıtılan botla bütünleştiren sanatçı, lastik botta bulunanların giysilerini özgün bir tasarımla yansıtarak çalışmasını enstalasyon sanatıyla ortaya koymuştur. Çalışmada, boyutu fazla büyük olmayan botlarda yüzlerce insanın daha iyi bir yaşam hayaliyle çıktıkları yolculukta yaşadıklarına bağlı olarak hissettikleri psikolojik sarsıntılar toplumlara aktarılmaya çalışılmıştır. Havadan asılı olan bot ve içerisinde bulunan heykellerde renk olarak siyahın tercih edilmesi, göçün insanlarda hissettirdiği karamsarlığın psiko-sosyal yönüne dikkat çekmeyi amaçladığı düşünülmektedir.

Göçmen olmayan sanatçılar ise göç olgusunu genel olarak global boyutta insani, siyasi ve mekanla alakalı bir problem olarak değerlendirmekte, anlatılarını yapısal eşitsizlikler ve kolektif deneyimler üzerinden oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Sadece bir yer değiştirme hali olarak değerlendirilemeyecek olan göç hareketliliğinde başta çocuklar ve kadınlar olmak üzere vatanlarından ayrılmak durumunda kalan insanların katlanmak durumunda kaldıkları duygusal, ekonomik, fiziksel zorluklar, izleyicilerin duygu ve düşüncelerini etkileyecek şekilde abartılı olarak eserlere yansıtıldığı görülmektedir.

3.3. Sanatsal Çalışmalarda Göçün Birey, Grup ve Toplumsal Yapı Üzerindeki Yansımalarının Ele Alınışı

Bu başlık altında, göçün kişisel kimlik, topluluk ilişkileri ve toplumsal yapı üzerindeki yansımalarını görünür hale getiren çalışmalar bulunmaktadır. Ele alınan eserler, göç fenomeninin bireysel, grupsal ve toplumsal seviyelerde oluşturduğu yansımaları çok boyutlu bir temsil alanı üzerinden ele almaktadır.

Görsel 6. Şükran Moral, Çaresizlik, Light From the Middle East: New Photography, 2003.

Toplumsal olaylara video, performans, enstalasyon, fotoğraf vb. yöntemlerle çalışmalarında yer veren Türk sanatçı Şükran Moral (1962-...), eserlerinde kadınları ve sanatsal çalışmalarda gerektiği ölçüde yer verilmeyen toplulukları görünür yapmaya çalışmıştır. Türkiye'nin önemli performans sanatçıları arasında yer alan Moral, göçmenlik, ötekileştirme ve kimlik temalarını eserlerinde işlemiştir.

Sanatçının Çaresizlik (Görsel 6) isimli video çalışmasında, yaşamlarını sığınmacı olarak sürdürmek durumunda kalan insanların karşılaştıkları umutsuzluk ve güçlüklerin aktarılmasında simgeler ve mecazlardan yararlanılmıştır. Bu kıyaslama, şarkı söyleyen kişiler ve farklı renkteki kuşlarla betimlenmektedir. Teknede bulunan kişiler, göç edenlerin maruz kaldığı şiddetli yolculuğu simgelemektedir. Göç hareketliliğini yüzyılın acısı olarak vasıflandıran sanatçı, göç eden insanların yaşadıkları dramı ve engellere dikkati çekmektedir. Kanatları kırık olan kuşlar ise göç yolculuğuna çıkan insanların karşılaştıkları meşakatlere ve önlemlere karşın besledikleri olumlu duyguları aksettirmektedir. Kuş mecazı, sığınmacıların yolculukları sırasında hissettikleri biçareliği, güçlükler karşısındaki dayanıklılığı, geleceği dair ümidi ve tecrübelerini simgelemektedir. Göçmen kuşlar mecazı, kapanda sıkışan kuşların hali üzerinden göç edenlerin hissettiği sıkıntılı hali anlatmaktadır.

Ai Weiwei'nin Yolculuk Yasası, göç hareketliliğine katılan büyük toplulukların temsilleştirilmesiyle göç olgusunun toplumsal yapıdaki dönüştürücü gücünü vurgulamakta, insanların isimsizleşmesi ve kitlesel davranışın meydana getirdiği belirsizlik durumunu yansıtmaktadır.

Temür Köran'ın Göç adlı eseri, kişisel figürlerden hareketle sosyal hafızaya odaklanarak, göçün toplumsal dağarcık ve kültürel devamlılık üzerindeki yansımalarını ön plana çıkarmaktadır. Bu yapıtlar, göç olgusunun fiziksel yer değiştirme hareketliliğinin yanı sıra toplumsal dokuyu tekrardan şekillendiren bir süreç olduğunu göstermektedir.

3.4. Göçün Psikolojik Yansımalarının Sanatsal Temsili

Göçün insanlarda oluşturduğu duygusal yansımaları ve ruhsal kırılmaların öne çıktığı eserler, göç vakasının psikolojik boyutunun sanatsal temsillerde merkezi konumda olduğunu göstermektedir. Göçle birlikte ortaya çıkan yabancılaşma, kayıp duyguları, travma ve belirsizlik sanatçıların görsel anlatım performanslarında belirgin şekilde hissedilmektedir.

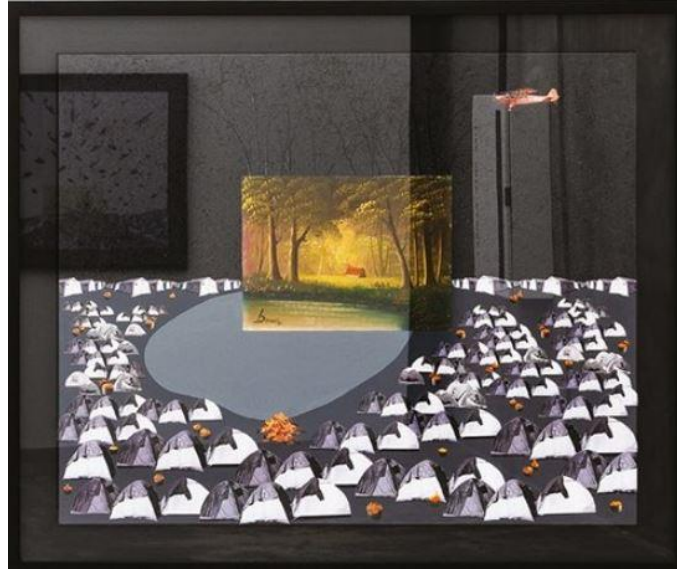
Görsel 4. Bruno Catalano, Gezginler (Les Voyageurs), 2013

Ülkesi Fas'tan ayrıldıktan sonra Fransa'nın Marsilya şehrine yerleşen bir ailenin üçüncü çocuğu olan Bruno Catalano (1960-...), memleketini terk etmek durumunda kalmış göçmen bir sanatçıdır. Sanatçı, göç tecrübesinin de etkisiyle vatanından ve hatıralarından ayrılmanın insan hayatındaki yansımalarını sanat aracılığıyla ortaya koymaktadır.

Catalano, Gezginler serisindeki eserlerde (Görsel 4) yer alan eksik vücut bölümleri ile farklı bir ülkede göçmen veya mülteci olarak yeni hayatlarına adapte olmaya çalışanların ömürlerinin geri kalan bölümünde tamamlanması mümkün olmayan boşluklarını simgelemektedir. Heykellerde var olan açıklıklar, ülkelerinden ayrılan insanların göç ettikleri memleketlere noksan bir şekilde varmalarını, iç dünyalarında oluşan boşluğu ve bireylerin hayatlarındaki narinliği yansıtmaktadır. Sanatçının yapıtlarının büyük bölümünde yüz görünümündeki matlık yabancı olma hissiyatından kaynaklı ait olamama halini ön plana çıkarmakta, böylelikle göç hareketliliğine yönelik sosyal yaklaşımın yansımasını aktarmaktadır (Bozkurt, 2016). Eserlerdeki bedenlerde yer alan eksiklikler, göç hakikatiyle alakalı olarak insanların görüşlerinde tamamlanması gereken yoksunlukları, göçmen, sığınmacı, mülteci olgularına dair değerlendirmeleri simgelemektedir. Bundan dolayı sanatçının yapıtlarında göç olgusuna, bu yolculuğa çıkan insanların yaşanmışlıklarının yanı sıra göç hareketliliğine maruz kalan yerlerdeki siyasi, kültürel, sosyal ve hukuki durum yönünden de yaklaşılmaktadır. Öte taraftan göç olgusu, göç eden kişilerin sosyal dokudaki uyumluluğu bakımından değerlendirildiğinde sanatçının çalışmaları sosyo-mekânsal bir ötekileştirmeye dikkat çekmektedir.

3.5. Göç Olgusunun Temsilinde Kullanılan Kavramsal ve Görsel Öğeler

Bu başlık altında göç olgusunun sanatsal temsillerinde yararlanılan simgesel, metaforik ve görsel anlatım öğeleri ele alınmıştır. Göç, güçlü görsel unsurlar ve kavramsal yapı üzerinden eserlerde temsilleştirilmektedir. Yol, boşluk, karanlık, sınır, valiz, parçalanma vb. imgeler, ana metaforik araçlar olarak öne çıkmaktadır.

Görsel 7. Kezban Arca Batıbeki, Gece, T.Ü.K.T. 2019

Dünyadaki objektif yaşamda var olan hakikatleri iç dünyası ile bütünleyerek fotoğraf, kolaj, yağlı boya, karışık teknik vb. yöntemlerden yararlanarak eserlerini üreten göçten etkilenen Türk sanatçı Kezban Arca Batıbeki'nin (1956-...) sanatsal uygulamaları, kurgu ve kolaj esaslı görsel bir üsluba sahiptir. Sanatçı eserlerinde fotoğraf, grafik ve sinema fiksiyonu öğelerini bir arada kullanarak çok boyutlu yapıtlar meydana getirir. Çalışmalarında göç hareketliliği, savaş, aidiyet, zorluk, kültürel hafıza gibi konular öne çıkmakta, sosyal ve siyasi sorunlar ile popüler kültüre dair imgeler eleştirel bir bakış açısıyla tekrardan değerlendirilmektedir.

Seyahatleri sonucu biriktirdiği eşyalardan sanatsal çalışmalarında yararlanan sanatçı, çalışmalarında yer verdiği güçlü sanat anlatımıyla sanatseverlere farklı yaşamların ve hikayelerin kapısını aralamaktadır (Uzunoğlu, 2019).

Sanatçının Vaad Edilmemiş Topraklar serisinde bulunan üretimleri, göç hareketliliğine örnek teşkil etmesi yönü ile dikkat çekmektedir. Batıbeki'nin çalışmaları (Görsel 7) plastik bakımdan değerlendirildiğinde renksiz bir bakış açısının olma durumu kendini göstermektedir. Sanatçılar, hayatın olağan akışında renkli bir yapıya sahip olan tabiattan ilham alırken Batıbeki'nin tual üzerine kolaj tekniğinden yararlandığı Gece (Görsel 7) isimli çalışmasında, çağdaş sanatta göç hareketliliği ve memleketinden ayrılma tecrübesinin mekânsal yansımasını merkeze alan bir görsel anlatım sunulmaktadır. Çalışmada ön planda bulunan çadırların yer aldığı kamp alanı, yaşanan savaşlara bağlı olarak gerçekleşen göçler sonucu oluşan sığınmacı kamplarını temsil etmektedir. Çadırların düzenli ve yoğun bir şekilde konumlandırılması, göç sürecinin toplumsal boyutuna ve kalıcı olmayan barınma yerlerinin iç içe geçmişliğine görsel yardımıyla dikkati çekmektedir.

Resmin odak noktasında bulunan ateş figürü, göç yolculuğunu yaşamış olan insanların belirli bir süre için kurulan alanlarda oluşturdukları birlikte yaşama pratiklerini ve dayanışma davranışlarını sembolize etmektedir. Ateş, insanoğlunun yaşamında topluluk, emniyet ve hayatı sürdürebilmeyle ilişkilendirilen ana bir öğe olarak değerlendirilebilir. Bu yönüyle ateş, göç eden kişiler arasında oluşan sosyal etkileşimi temsil eden simgesel bir odak noktası oluşturmaktadır.

Çalışmanın arka planında bulunan pastoral tabiat görüntüsü ise göç eden insanların çıktıkları yolculuktan dolayı arkalarında bırakmak durumunda kaldıkları mekânsal mensubiyeti ve memleket kavramını çağrıştıran bir yer olarak değerlendirilebilir. Eser böylelikle, göç hareketliliğini bir yerden başka bir yere gitmeyi içeren fiziksel bir süreç olarak değerlendirmenin yanı sıra göç öncesi yaşanan yerle bağın kopması, hafıza ve göç edilen ülkede maruz kalınan kimliğe dair değişim kapsamında ele alınan çok yönlü bir anlatı sunmaktadır.

Bruno Catalano'nun Gezinler serisi, azalma, bedensel boşluk ve yolculuk süreci mecazı, göç hareketliliğinin kavramsal sunumuna kuvvetli bir görsel üslup kazandırmaktadır.

Tammam Azzam'ın Özgürlük Graffiti çalışması ise sanat tarihine dair izlenimlerin hali hazırda var olan göç ve yıkım bağlamında tekrardan oluşturması yoluyla, kavramsal naklin eleştirel bir örneğini sunmaktadır. Bu çeşitlilik, göç fenomeninin sanatsal temsilde kavramsal stratejiler ve çoklu estetik aracılığıyla incelendiğini göstermektedir.

4. SONUÇ

Araştırmanın bulgularından hareketle, insanlık tarihinde uzun bir geçmişe dayanan, içerisinde bulunduğumuz yüzyılda ise artan yoğunluğu ile ön plana çıkan göç olgusuna dair acıların sanatın diliyle aktarılmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu bağlamda; göç olgusunun sanat alanında coğrafi bir hareketlilik ve yer değiştirme süreci olarak yer almasının yanı sıra; ötekileştirme, kimlik karmaşası, şoklar, geleceğe dair ümitler gibi sosyo-psikolojik ölçütler üzerinden temsilleştirildiği sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte; sanatçıların yapıtlarını ortaya koyma aşamalarında göç deneyiminin önemli bir role sahip olduğu anlaşılmaktadır. Daha açık bir ifade ile; özellikle göç etmek durumunda kalan sanatçılar, bu hareketliliği bireysel bellek, bir yere ait olma duygusunun kaybı ve yeni bir kimlik edinme arayışı üzerinden yorumlamakta, resimlerinde şahitlik özelliğini barındıran etkili anlatımlar geliştirmektedir. Bu sanatçılar için göç tecrübesinin, tematik bir konu olmanın yanı sıra sanatsal faaliyetleri biçimlendiren ana bir tecrübe alanı olduğu sonucuna varılmıştır.

Göçmen ve göçmen olmayan sanatçıların göç hareketliliğine yönelik bakış açılarında önemli farklılıkların bulunduğu anlaşılmaktadır. Göç olgusunu tecrübe etmiş olan sanatçılar, bu duruma sarsıntı, kişisel hafıza ve vatanından ayrılma hissiyatı üzerinden yaklaşırken, göç tecrübesi bulunmayan sanatçılar ise bu hareketliliği daha kapsamlı bir bakış açısıyla ele alarak ülkelerin büyük bölümünü etkileyen insani bir kriz, siyasi problem ve toplumsal eşitsizlik sorunu bağlamında değerlendirmektedir. Bunun yanı sıra göçmen ve göçmen olmayan sanatçıların yapıtlarında geleceğin belirsiz olması, kimlik, mensubiyet ve sınır gibi hususların ortak temalar olarak ön planda yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Göç fenomeninin sanatsal yapıtlarda sadece kişisel bir tecrübe olarak değil, toplumsal yapı ve kültürel dokuda da dönüşüme neden olan bir aşama olarak temsilleştirildiği anlaşılmaktadır. Ele alınan yapıtlarda göçün insanların kimliğe dair değerlendirmelerinde oluşturduğu dönüşümler, toplumsal bellek ve topluluk etkileşimiyle beraber incelendiği görülmektedir. Bu kapsamda yapılan eserlerin, göç olgusunun toplumsal yapıda oluşturduğu değişimlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlayan bir anlatım mecrası görevini yerine getirdiği sonucuna varılmıştır.

Göç fenomenine dair psikolojik yansımaların, çağdaş sanat yapıtlarında temsilleştirme bağlamında önemli bir alana sahip olduğu görülmektedir. Mensubiyet kaybı, yabancılaşma, psikolojik sarsıntı, meçhullük ve yalnız kalma gibi duygusal vaziyetler, yüzü olmayan figür, parçalanmış beden, aydınlık olmayan mekânsal kurgular ya da boşluk metaforu gibi simgesel görsel anlatım şekillerinden yararlanıldığı anlaşılmaktadır. Bu durumun sanatın göç tecrübesine dair duygusal ve insani yönleri görünür hale getirme gücünü gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Göç dair hususların yansıtılmasında, birçok görsel ve kavramsal unsurun kullanıldığı anlaşılmaktadır. Göç tecrübesinin sembolik olarak ifade edilmesinde sınır, boşluk, kamp alanları, yolculuk, valiz, parçalanma ve geçici barınma mekanları gibi semboller ana görsel öge olarak öne çıktığı görülmektedir. Resim, video, heykel, dijital müdahale ve enstalasyon gibi farklı sanat disiplinlerinden bir arada yararlanılması ise göçün çok boyutlu yapısının izleyiciye daha güçlü şekilde aktarılmasını sağlayan bir araç olduğu sonucuna varılmıştır.

4.1. Öneriler

4.1.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler:

1. Bu araştırmanın bulgularından elde edilen verilerin göç konusu ile ilgili çalışma yapan devlet kurum ve kuruluşlarının alan/saha çalışmalarında değerlendirilmesi;
2. Araştırma verileri ile bağlantılı olarak görsel sanatlar alanının ve sanatçının göç olgusunun anlaşılmasına yönelik üstlenmiş olduğu rol bir panel, seminer, hizmet içi eğitim vb. ile konuyla bağlantılı sivil toplum kuruluşları, dernekler, sanat eğitimi veren kurum ve kuruluşlar, sanat dernekleri vb. ile paylaşılarak değerlendirilmesi önerilebilir.

4.1.2. İleri Araştırmalar Yönelik Öneriler:

1. Benzer bir araştırmanın göçmen kadın ve erkek sanatçıları kapsayacak şekilde ele alınması;
2. Başka bir çalışmada farklı coğrafyalardan yaşayan sanatçıların eserlerini ele alacak şekilde kültürlerarası ve/veya disiplinlerarası bir yaklaşımlarla karşılaştırmalı olarak incelenmesi;
3. Başka bir çalışmada göç kavramının karmaşıklığının ele alınmasında çağdaş sanatın rolünün ele alınarak değerlendirilmesi önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Adam, A. (2015). *Toplumsal ve sosyal içerikli olayların sanatçı tarafından algılanışı ve sanat eserine yansımaları*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi üniversitesi, Eğitim bilimleri enstitüsü, Ankara.
- Altınışik, Ç. ve Yıldırım, M. Ş. (2002). *Mülteci Haklarının Korunması*. Ankara: Ankara Barosu Yayınları.
- Arslan, A. & Cantürk, E. (2022). *Toplamları etkileyen olayların sanata yansımaları*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Arslan, A. ve Kotan, K. S. (2021). Savaşın toplumsal etkileri bağlamında Suriye iç savaşı ve sanat. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 28, 75-97.
- Atan, A. (2019). *Sanat ve Göç. Ahmet Atan*. <http://ahmetatan.com/?p=73>
- Avcı, S. & Uslu, M. (2019). Ai Weiwei'nin muhalif sanatı. *Akdeniz Sanat*, 13(23), 19-29. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/akdenizsanat/issue/42925/519329>
- Aydemir, S. & Şahin, C. M. (2018). Zorunlu kitlesel göç olgusuna sosyolojik bir yaklaşım: Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılar örneği. *Dini Araştırmalar*, 21(53), 121-148. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/da/issue/37519/421604>
- Aydoğdu, Ü. R., Karamustafaoğlu, O. & Bülbül, M. Ş. (2017). Akademik araştırmalarda araştırma yöntemleri ile örneklem ilişkisi: doğrulayıcı doküman analizi örneği. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Fakültesi Dergisi*, 30, 556-565.
- Başar, S. (2006). Toplumsal değişim açısından Picasso'nun guernica, el greco'nun 5. mührün açılışı, goya'nın 3 mayıs katliamı, adli resimlerinin incelenmesi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara üniversitesi, Güzel sanatlar enstitüsü, İstanbul.
- Bozkurt, B. Z. (2016). *Bruno catalano'nun gezginleri: Les voyageurs*. <https://gaiadergi.com/bruno-catalanonun-gezinleri-les-voyageurs/>
- Castles, S. & Miller, M. J. (2008). *Göçler Çağı*. (Çev.: Bülent Uğur Bal, İbrahim Akbulut). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2018). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches* (5th ed.). Sage Publications.
- Çağlayan, S. (2006). Göç kuramları, göç ve göçmen ilişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17, 67-91.
- Çelebi, C. (2020). Göçün öteki yüzü, Türkiye çağdaş sanatında göç olgusu. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(3), 400-407.
- Çeber, T. (2018). Plastik sanatlardaki üretimlerde ele alınmış biçimiyle göç olgusu. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 22, 97-109.
- Davis, L. (2016). Confronting crisis: An interview with syrian artists Tammam Azzam, Sara Shamma & Kevork Mourad. *Art21 Magazine*. <https://magazine.art21.org/2016/01/21/confronting-crisis-an-interview-with-syrian-artists-tammam-azzam-sara-shamma-kevork-mourad/>
- Demos, T. J. (2013). *The migrant image: the art and politics of documentary during global crisis*. London: Duke University Press.

- Deniz, O. (2009). *Uluslararası Göçler ve Türkiye'ye Yansıması*. (1. Baskı). İstanbul: Çantay Kitabevi
- Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (2018). *The SAGE Handbook of Qualitative Research* (5th ed.). Sage Publications.
- Derrida, J. & Dufourmantelle, A. (2020). *Davet: Konukseverlik üstüne, Dufourmantelle Derrida'yı konukseverliğin sorumluluğunu almaya davet ediyor*. (A. Sümer, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Doğan, V. (2008). *Türk Vatandaşlık Hukuku*. (8. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınları.
- Ersoy, A. (2004). *500 Türk sanatçısı plastik sanatlar*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi ve Ticaret A.Ş.
- Göç, (2025). *Türk Dil Kurumu Sözlüğü*, <https://sozluk.gov.tr/>
- Göktürk, A. ve Kaygalak, S. (1999). Göç ve kentleşme, Ü. Onat, A. Altay (Yay. Haz.). *Sosyal Hizmet Sempozyumu '99- Bölgesel Kalkınma Sürecinde Sosyal Hizmet*, Ankara: TC. Başbakanlık GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı ve H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayını.
- Güllüpınar, F. (2012), Göç olgusunun ekonomi-politiği ve uluslararası göç kuramları üzerine bir değerlendirme. *Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4), 53-85.
- Günaydın, G. (2020). Tammam Azzam-Bunlar da var. <https://kontrastdergi.com/gulser-gunaydin-bunlar-da-var-tammam-azzam-54-sayi/>
- Güngör, T. (2020). Çağdaş Türk resim sanatında göç olgusu: Mehmet Başbuğ özelinde bakmak. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(3), 1608-1626. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mjss/issue/56124/681050>.
- Lecaj, F. (2019). Küreselleşme, göç ve kadın. *Uluslararası Beşerî ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi*, 3(1), 49-58. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ihssr/issue/41992/548830>.
- Karaçalı, H. (2016). Göçün sanatsal yaratım sürecine etkisi: Shirin Neshat. *Uluslararası Hakemli Tasarım ve Mimarlık Dergisi*, 7, 224-234. <https://www.mtddergisi.com/index.php?sayfa=dergiayrinti&baslik=gocun-sanatsal-yaratim-surecine-etkisi-shirin-neshat&no=108>
- Karasar, N. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (30. Baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kazanç, Ü. (2020). Temür Köran: Göç. *Unlimitedrag*. <https://www.unlimitedrag.com/post/temur-koran-goc>.
- Koçak, Y. & Terzi, E. (2012). Türkiye'de göç olgusu, göç edenlerin kentlere olan etkileri ve çözüm önerileri. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 3(3), 163-184.
- Küçükşen Öner, F. (2016). Çağdaş Türk resim sanatında göç teması: Ramiz Aydın örneği. A. Tilbe & S. Bosnalı (Edt.). *Göç Üzerine Yazın ve Kültür İncelemeleri* içinde, s. 41-54. London: Transnational Press.
- Mardani, A. & Rahmani, A. (2021). Göç kavramı ve modern ressamların çalışmalarına yansıması (Örnek olay: 20. yüzyılda orta doğu'dan seçilmiş ressamlar). *Sanat Dergisi*, 37, 140-153.
- Özcan, M. (2005). *Avrupa Birliği Sığınma Hakkı*. Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu
- Seyithan, B. (2017). *Çağdaş sanat bağlamında göç ve mültecilik*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Mardin Artuklu Üniversitesi, Sosyal bilimler enstitüsü, Mardin.
- Tekeli, İ. & Erder, L. (1978), *İç Göçler*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Urk, M. (2010). *Göç Olgusu Bağlamında Mülteciler, Sığınmacılar ve İnsan Hakları*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uzunoğlu, M. (2019). Yapıbozumcu çağdaş sanat pratikleri. *Yedi: Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi*, 21, 21-31.
- Ünal, S. (2014), Türkiye'nin beklenmedik konukları: Öteki bağlamında yabancı göçmen ve mülteci deneyimi. *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks*, 6(3), 66-89.

- Üner, Ö. (2018). Sanat eserleriyle göçlere tanıklık / Witnessing migrations through artworks. *Göç Sempozyumu* 2018, Kazakistan.
https://www.academia.edu/40027587/Sanat_Eserleriyle_G%C3%B6%C3%A7lere_Tan%C4%B1kl%C4%B1k_Witnessing_Migrations_Through_Artworks.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2021), Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. İstanbul: Seçkin Yayıncılık.
- Weiwei, A. (2018). *The refugee crisis isn't about refugees. It's about us.*
<https://www.theguardian.com/commentisfree/2018/feb/02/refugee-crisis-human-flow-ai-weiwei-china>

Görsel Kaynakları

- Görsel 1. <https://www.arttablo.com/kanvas-tablolar/klasik-sanat-eserleri/gustav-klint-kiss-opucuk-bas-yapit-klasik-sanat-kanvas-tablo/9860> (Erişim Tarihi: 16.12.2025)
- Görsel 2. <https://kontrastdergi.com/gulser-gunaydin-bunlar-da-var-tammam-azzam-54-sayi/> (Erişim Tarihi: 16.12.2025)
- Görsel 3. <https://bantmag.com/ai-weiweinin-multeci-kampi-temali-yeni-sergisinden-ilk-goruntuler/> (Erişim Tarihi: 08.12.2025)
- Görsel 4. <https://www.artupon.com/blog/bruno-catalano/> (Erişim Tarihi: 03.01.2026)
- Görsel 5. <https://www.unlimitedrag.com/post/temur-koran-goc> (Erişim Tarihi: 23.12.2025)
- Görsel 6. <https://www.milliyetsanat.com/yazar-detay/ozge-yilmaz/sukran-moral-victoria-and-albert-museum-da-/581> (Erişim Tarihi: 11.12.2025)
- Görsel 7. <https://www.samdan.com.tr/kezban-arca-batibeki-sanat-kariyerimde-yeni-bir-sayfa-actim-h> (Erişim Tarihi: 08.01.2026)

Araştırma Makalesi / Research Article

Çağdaş Sanatta Göçe Dair Temsiller

Representations of Migration in Contemporary Art

Pınar URTEKİN ALPSOY

& Bülent SALDERAY

DOI : [10.63556/ankad.v10i3.455](https://doi.org/10.63556/ankad.v10i3.455)

Geliş/Received: 25/02/2026

Kabul/Accepted: 13/05/2026

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

The concept of migration is defined as the movement of people from their place of residence to a different place, either voluntarily or involuntarily, on a permanent basis or for a specific period of time. While initially involving a physical change of location, the phenomenon of migration also has significant effects on the lives of communities, groups, and individuals in terms of its causes and consequences (Atan, 2019; Güllüoğlu, 2012; Koçak ve Terzi, 2012; Tekeli ve Erder, 1978). Migration has positive and negative effects on cultural, political, religious, social, economic, and other areas, and is also significant in the field of art (Göktürk ve Kaygalak, 1999; Mardani ve Armani, 2021). Artists affected by the reflections of migration reflect in their works the positive and negative reflections experienced during and after the migration process, the struggle to start a new life in a different country, the conflicts between migrants and those exposed to migration, economic problems, othering, etc.

Methods

This study is a descriptive study within the field of qualitative research. Qualitative research is a research method that aims to examine and evaluate social phenomena and the experiences individuals gain throughout their lives from various perspectives within their own contexts. In this approach, the primary objective of the research is to determine how people interpret their experiences related to the events they encounter and to reveal the multifaceted nature of the issues under consideration. Qualitative research aims to analyze the subject of the study comprehensively by utilizing various data sources such as document review, observation, visual materials, and interviews. In this regard, qualitative research is interpreted as a context-based and interpretive research approach, particularly in the analysis of social and cultural phenomena (Creswell & Creswell, 2018; Denzin & Lincoln, 2018; Yıldırım & Şimşek, 2021).

Descriptive research is a type of research that aims to explain and systematically describe the current characteristics of a problem or case under study. In this research approach, the goal is to reflect and explain the existing situation as it is, rather than attempting to intervene in or alter the case. Descriptive research prioritizes identifying the situation related to the subject of study and analyzing its various aspects (Karasar, 2016; Creswell & Creswell, 2018). In qualitative research, descriptive studies are particularly used to evaluate social and cultural phenomena. In such studies, the researcher aims to convey the essential characteristics and contextual connections of the phenomenon by organizing the collected data within specific thematic frameworks (Yıldırım & Şimşek, 2021).

In this study, document analysis was used as the data collection method. Document analysis is a research technique that involves the systematic examination of written and visual materials related to the study topic (Bowen, 2009).

Results and Discussion

In this research, the symbols of migration mobility within contemporary art practices were evaluated within the scope of a qualitative research approach and descriptive method. In the literature review and subsequent visual analysis process, the works of artists who have experienced the journey of migration and artists who have witnessed this process were examined comparatively. The findings of the study reveal that the phenomenon of migration is represented in the field of art not only as a process of geographical mobility and relocation but also through socio-psychological criteria such as othering, identity confusion, shocks, hopes for the future, etc.

The study shows that there are significant differences between the ways in which non-migrant and migrant artists approach the issue of migration. The works of artists who have personally experienced the journey of migration directly and powerfully convey their personal experiences, emotional breakdowns, and testimonies about other migrants encountered during this process. Artists who have not experienced migration, on the other hand, address migration in their works as a human crisis and social problem evaluated on a global scale. This distinction demonstrates that individual experience is decisive in the artist's production process and clarifies the sub-problems of the research.

In this context, unlike publications in the field of art that address migration, this research makes a unique contribution to the literature by comparing the productions of migrant and non-migrant artists with a similar analytical perspective. Analyses of the narratives, visual representations, and practices adopted by artists from various countries regarding the phenomenon of migration reveal that this phenomenon increases the visibility of representations between personal experience and universal memory and has evolved into a critical discourse addressed in different ways in works of art. In this respect, the study fills an important gap in the field by reinforcing the influential position of the artist's individual experiences on representational practices.

The use of art styles such as painting, video, sculpture, digital intervention, installation, etc. in the analyzed works has ensured that the structure of migration, with its different layers, is presented effectively. Visual elements such as faceless figures, fragmented bodies, metaphors of emptiness, representations of living spaces, etc., stand out as narrative forms that show the social and psychological reflections of migration mobility on people. This demonstrates that art has a function of creating social awareness rather than evaluating the issue of migration as an aesthetic problem.

In conclusion, the use of qualitative methods and the examination of a limited number of works in this study, which reveals that the phenomenon of migration in contemporary art is not merely a documented or depicted field, but also an area of expression reflecting the dramas, inequalities, and situations of people in the migration process, limits the generalizability of the findings. The study has enabled a holistic approach to the relationship between art and migration, using examples from various countries and disciplines. It is believed that future studies conducted with more general sample groups and interdisciplinary approaches will contribute to practical and theoretical discussions related to representations of migration in contemporary art.